

Érvelések elemzése és értékelése (2. rész)

Érveléselmélet, 2013. szeptember 17.

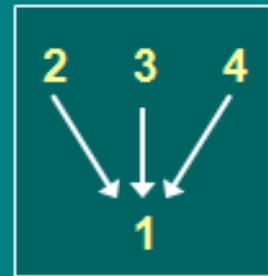
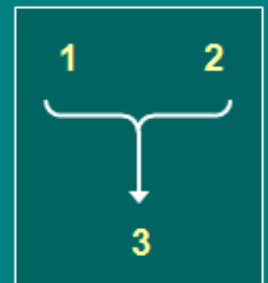
Az érvelések rekonstrukciója

- (0) A szöveg gondolatmenetének megértése
- (1) Konklúzió(k) megkeresése
- (2) Premisszák megkeresése
- (3) A mondatok átfogalmazása: kiemelni az érvelés szempontjából lényeges infókat
- (4) Explicitté tesszük a szöveg implicit konklúzióit és premisszáit
- (5) Rekonstruáljuk a részérvelések premissza-konklúzió szerkezetét
- (6) A részérveléseket felhasználva felépítjük a gondolatmenet egészét
- (7) Ellenőrzés

5-höz ismétlés

A premissza-konklúzió szerkezet lehet:

- elemi: egy premissza alátámasztja a konklúziót
- csatolt: több premissza egy szinten, és csakis együttesen támasztja alá a konklúziót
- független: több premissza egy szinten, de egymástól függetlenül is alátámasztja a konklúziót
- lánc: több premissza egymásra épülve, egymásból következően támasztja alá a konklúziót

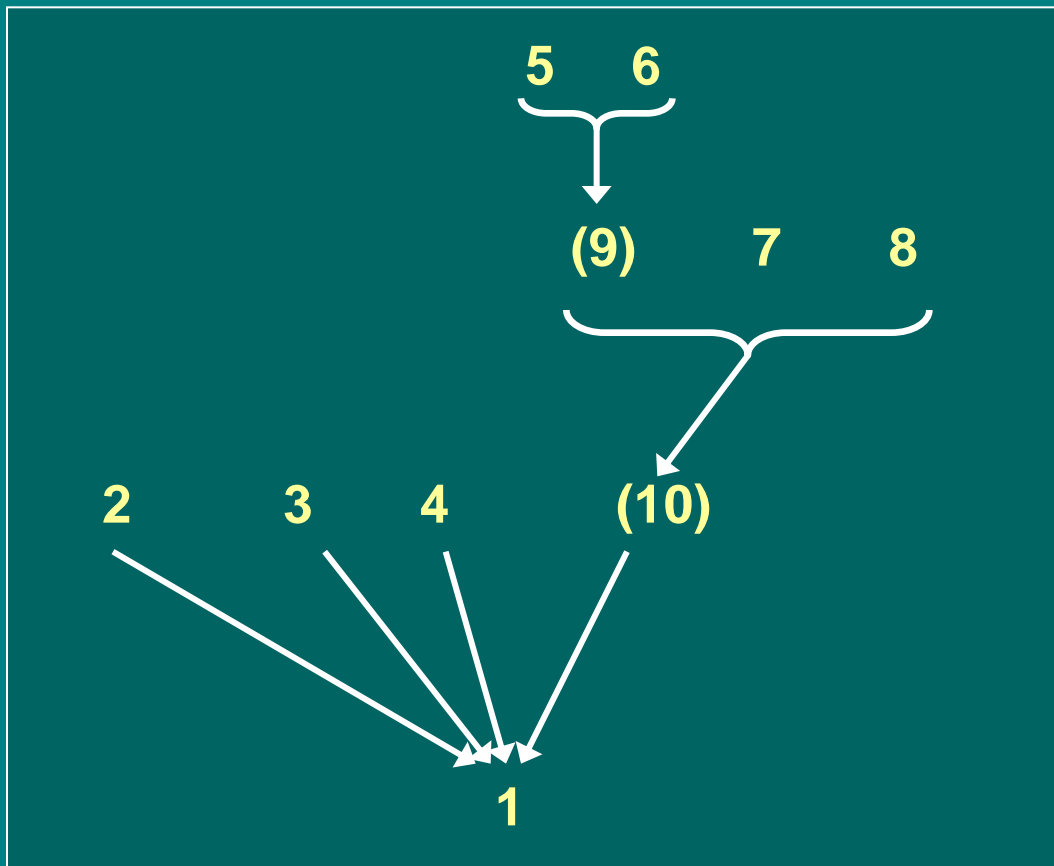
Példa összetett érvelésre

„Tibor tegnap este nem lehetett a lakásában, mert sötét volt a lakás összes ablaka, és a macskája keservesen nyervogott. A lakástelefonját sem vette fel. Mellesleg Gizi tegnap nem jött a buliba, pedig megígérte. Egész délután Tiborral pusmogott egy sarokban, aztán együtt beszálltak Gizi kocsijába.”

Releváns állítások azonosítása

- „Tibor tegnap este nem lehetett a lakásában, mert sötét volt a lakás összes ablaka, és a macskája keservesen nyervogott. A lakástelefonját sem vette fel. Mellesleg Gizi tegnap nem jött a buliba, pedig megígérte. Egész délután Tiborral pusmogott egy sarokban, aztán együtt beszálltak Gizi kocsijába.”

Érvelési térkép

(9): Gizinek fontosabb dolga volt, mint buliba menni

(10): Gizi Tiborral töltötte az éjszakát

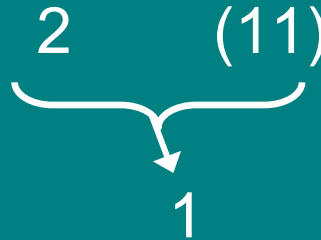
....: vannak-e még releváns rejtett premisszák?

→ Mit érdemes explicitté tenni, és mit nem?

Tanulságok 1: Rejtett premisszák

Mikor érdemes explicitté tenni a rejtett premisszákat?

- (10): e nélkül *gyengébb* az érvelés, nem tudjuk, hogy jön Gábor és Gizi pusmogása az otthon tartózkodáshoz
- Vegyük a következőt:

ahol (11): ha valakinek sötétek este az ablakai, az nem tartózkodik otthon

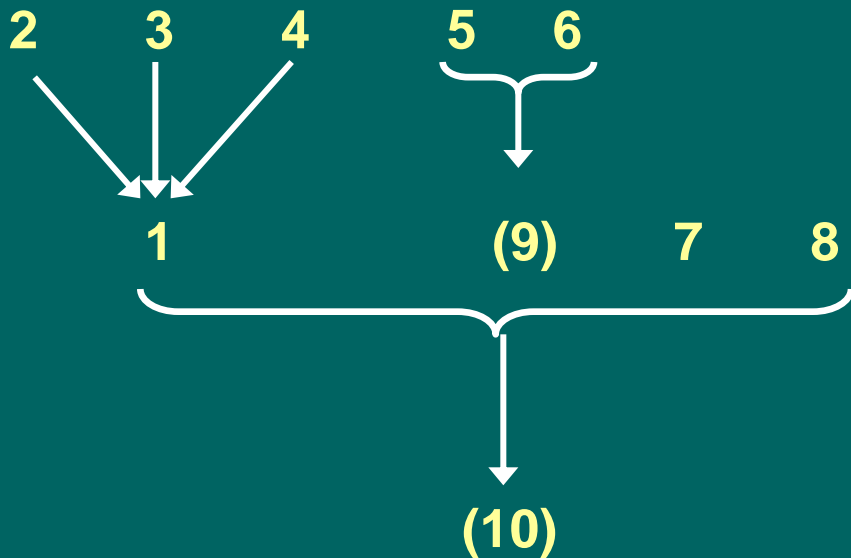
→ ekkor erősebb az érvelés *szerkezete* (logikailag érvényes a fenti következtetés), de gyengébbek a kiinduló állítások ((11) nyilván nem igaz, legfeljebb néha hihető)

Jóindulat elve (*principle of charity*)

- Egy szöveg rekonstrukcióját úgy végezzük, hogy a mondanivaló/érvelés maximálisan védhető/racionális legyen
 - bután kritizálni könnyű: bármibe bele lehet kötni
 - a cél: megérteni, hogy a másik mit is akar mondani
 - feltételezzük, hogy az érvelővel osztozunk bizonyos ésszerű elvekben, különben nem racionális a kommunikációnk
- Tehát pl. (10) kimondásával erősebbé válik az érvelés, és az érvelő implicálni akarja ezt az állítást, míg (11) kimondásával olyan állítást tulajdonítunk az érvelőnek, amivel józan ember nem érthet egyet

Tanulságok 2: Mi a konklúzió?

- Bírósági tárgyaláson (1)-et kell bizonyítani, de
- ha pletykálkodunk, akkor (10) a lényeg! Ekkor:

A kontextustól
(helyzet, közönség)
függ, hogy miképpen
rekonstruáljuk az
érvelést!

Példa 2: Kopernikusz

„Kezdetben észre kell vennünk, hogy a világ gömb alakú. Ez vagy azért van, mert ez az alak a legtökéletesebb mind között, hiszen teljes egész és nincsenek benne törések, vagy mert ennek az alaknak a legnagyobb a térfogata, és így különösen alkalmas arra, hogy magába foglaljon minden dolgot, vagy mert az elkülönült részei, vagyis a Nap, a Hold és a csillagok szintén ilyen alakúnak látszanak, vagy mert a világon minden ezt az alakot igyekszik felvenni, amikor magára van hagyva, mint az a vízcseppek és egyéb folyadékok esetén látható. Így senki sem habozna kijelenteni, hogy az égboltnak is ilyen az alakja.”

Mi a konklúzió?

- (1): a világ gömb alakú
- (2): az égboltnak gömb az alakja

A kettő azonos?

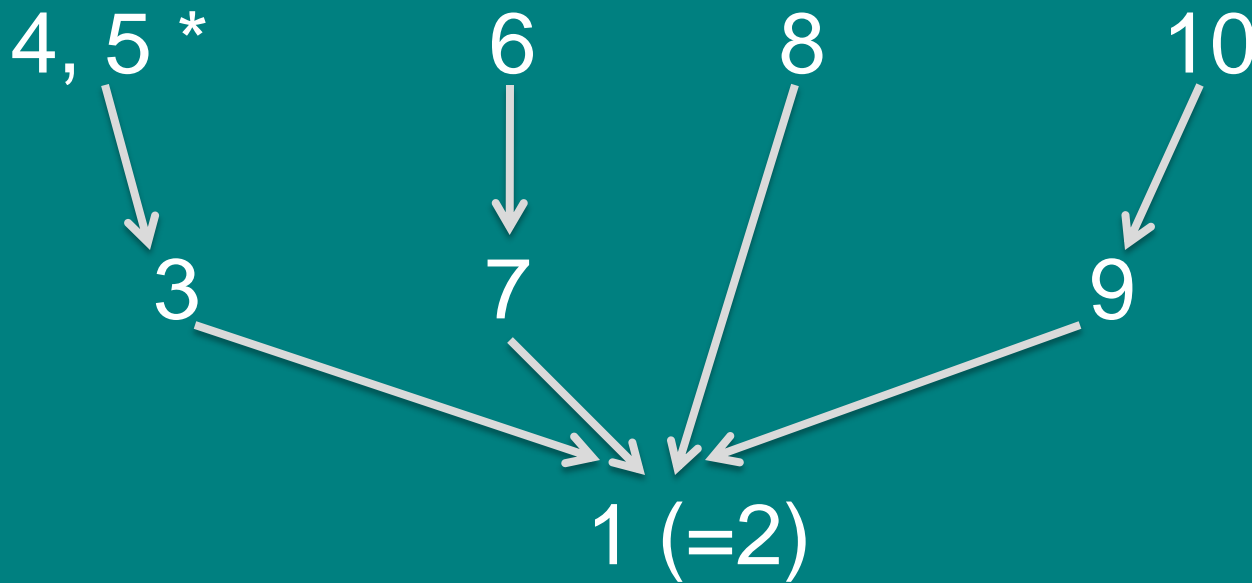
→ Jóindulat elve: történeti szövegek esetén az adott kor kontextusa mérvadó (nem az a kérdés, igaza van-e a szerzőnek, hanem hogy mennyire jó/erős az érvelés)

Tehát: a 16. sz-ban (1) és (2) ugyanaz konszenzuálisan (Megj.: implicit prem.: a világot az égbolt zárja körül – ezzel összekapcsolva (2)-t következik (1) (vagy fordítva), de az érvek (1)-et támasztják alá, (2)-t nem, így az felesleges (szemben az ókori érvekkel, amik (2)-re irányulnak!))

Premisszák:

- 3: a gömb a legtökéletesebb alak
- 4: a gömb egész
- 5: a gömbben nincsenek törések
- 6: a gömbnek a legnagyobb a térfogata
- 7: a gömb a legalkalmasabb, hogy magába foglaljon mindent
- 8: a világ elkülönült részei gömb alakúnak látszanak
- 9: a magukra hagyott testek gömb alakot igyekeznek felvenni
- 10: a víz- és folyadékcseppek gömb alakot igyekeznek felvenni

Érvelési térkép

Megjegyzés:
A főbb
érvcsoportok
elkülönítésére
nyelvi
eszközök
vannak
(„vagy azért
van, mert...)

* 4, 5: Nem világos: vagy vagy

(Itt lehetne rekonstruálgatni, de messzire vezet)

Érvelések értékelése

Hogyan kritizálhatunk egy érvelést?

1. Tényleg *igazak* a premisszák?

Honnan tudod, hogy sötét volt az ablak?

Biztos vagy abban, hogy nyávogott a macska?)

2. Tényleg *következik* a konklúzió belőlük?

Azért nyervogott a macska, mert Tibor húzogatta a farkát, tehát a nyervogásból nem következik Tibor távolléte.

Szakmai kérdésekről pusmogtak Gizivel, tehát a pusmogásból nem következik későbbi együttlétük.

Logikai szempontból kétféleképpen nem következhet a premisszákból a konklúzió:

- Bármennyire erős a logikai szerkezet, ha hamisak a premisszák:
„Ha $2+2=5$, akkor ork vagyok. De $2+2=5$. Tehát ork vagyok.”
→ ez deduktíve érvényes (lásd később), tehát következik a konklúzió, mégsem igaz a konklúzió, mert a premisszák sem azok
- Bármennyire igazak is a premisszák, ha az érv szerkezete nem bizonyító:
„Mivel $2+2=4$, és a békák kétéltűek, ezért ork vagyok.”
→ itt a premisszák elfogadhatók, de nem következik belőlük a konklúzió

Premisszák igazsága

- Csak a *kiinduló* (legfelső) premisszákat kell értékelni: ezek igazsága az érv „bemenete”
 - Tényállítások esetén igaz/hamis?
 - Értékállítások esetén: elfogadható-e számomra (ha engem akar meggyőzni), ill. a célközönség számára (ha pl. egy történeti érvet értékelünk)
- A lejjebb szereplő állítások a kiinduló premisszák részkonklúziói, ezek igazsága az érven múlik, és nem ettől függetlenül kell megítélnünk
- Az igazság eldöntése *nem* érveléseméleti (vagy logikai) kérdés, és sokszor igen nehéz feladat...

- Lánc szerkezet esetén a legfelső premissza hamissága aláássa a konklúziót, és nem kell tovább vizsgálni
- Csatolt szerkezet esetén az egyik premissza hamissága már aláássa a konklúziót, és nem kell tovább vizsgálni
- Független premisszák esetén az egyes premisszák hamissága gyengíti a konklúziót, de attól még tovább kell vizsgálni, hacsak egyik premissza is elfogadható

Konklúzió következése a premisszákból

- Vannak formális, ill. informális logikai eszközök
 - ezekről lásd a későbbi órákat, melyek szempontokat fognak adni),
 - ám ezek csak kevés érvelési típust tudnak értékelni (gyakran nem ezen sémák alapján érvelünk)
- Intuitív szinten: Tudunk-e ellenpéldát mondani? Amikor a premissza igaz (Pl. sötétek az ablakok), ám a konklúzió hamis (otthon van a tulajdonos) → ha ezek releváns ellenpéldák, aláássák az érvelés adott lépését

Kopernikusz értékelése

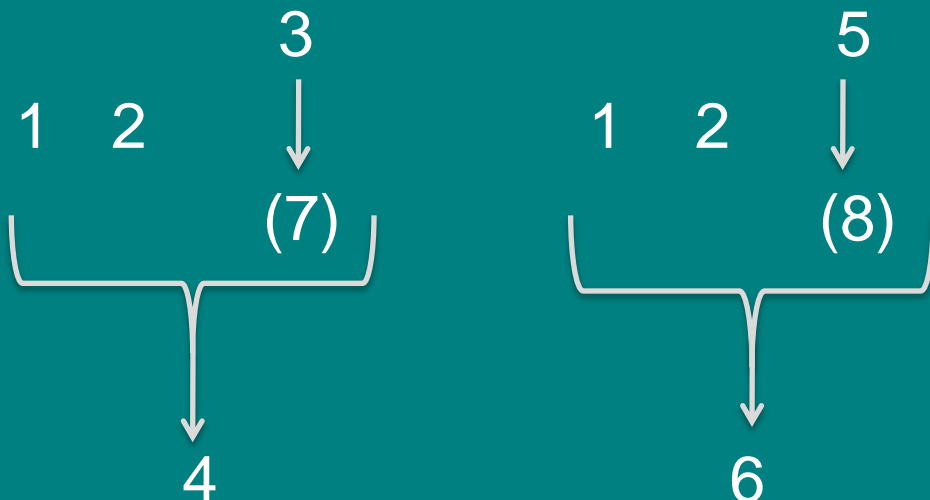
- Igazak-e a kiinduló premisszák? (4, 5, 6, 8, 10)
→ Ha valamelyik nem, akkor ott nem kell tovább kutakodni: nyilván nem támasztják alá azt, amit kellene nekik
→ Ha egy összetartozó csoport igen, akkor:
- Alátámasztják-e a konklúziót (részkonklúziót)?
(4,5 a 3-t, 6 a 7-t, 8 az 1-t, 10 a 9-t)
Megj.: nyilván nem tiszta logikai értelemben, hanem valószínűsítik-e → ez egyelőre intuíció alapján
- Az alátámasztottnak talált részkonklúziók alátámasztják-e a további (→ végső) konklúziót?

Mindvégig: jóindulat elve működik!

Példa 3: Newton

...úgy vélem, hogy ha a Nap, a bolygók és az egész univerzum anyaga egyenletesen szét volna szórva az égi térségben, és ha minden egyes részecske eredendő gravitációval viseltetnék az összes többi iránt, továbbá, ha az a tér, amelyben ez az anyag eloszlik, véges lenne, akkor az anyag e tér külső részeiből, gravitációja folytán a tér belsejében elhelyezkedő anyag felé törekednék, következésképpen bezuhanna a tér közepébe, s ott egyetlen nagy gömb alakú tömeget alkotna. Ha azonban az anyag végtelen térben oszlanék el egyenletesen, akkor sohasem sűrűsödhetnék egyetlen tömeggé, hanem különböző részei különböző tömegekké sűrűsödnének oly módon, hogy végtelenül sok nagy tömeg állna elő, amelyek egymástól nagy távolságokra szóródnának szét a végtelen térben.

1. Az anyag egyenletesen van szétszóródva a térben
2. Minden anyagrész gravitációt fejt ki
3. A tér véges
4. Az anyag gömbként összesűrűsödik a középpontban
5. A tér végtelen
6. Az anyag sok elszórt gömbként sűrűsödik össze

(7): létezik középpont
(8): nincs középpont

Probléma: indirekt érvelések

- „Ha A lenne a helyzet, akkor B -t látnánk. De nem- B -t látjuk. Ezért a helyzet nem- A .”
- A fenti érvelést részleteiben tudjuk rekonstruálni, de nem tudjuk értékelni: a szerző *nem szeretné*, ha az első térkép premisszái mind igazak lennének
- az implicit konklúzió éppen 5, de ez premisszaként jelenik meg az érvelésben, így a teljes érvelés nem is rekonstruálható ezzel a módszerrel
- (Megoldhatnánk azzal, ha implicit premisszaként logikai elveket és sémákat vennénk fel, de ezzel túl messzire mennénk, lásd a mesét:
<http://hps.elte.hu/~kutrovatz/Carroll.html>)

Probléma 2: valami *ellen* érvelés

- Az ellenérvek ábrázolására nem alkalmas a fenti módszer
- Lehetőség: Ha P állítás ellen érvelünk, akkor vegyük úgy, mintha *nem- P* mellett érvelnénk
Pl. „nem igaz, hogy a tér véges, mert [érvek]” →
„a tér végtelen, mert [érvek]”
- Nehézség: egy álláspont megkérdőjelezése nem feltétlenül jelenti azt, hogy elköteleződünk az álláspont ellentéte mellett.
Pl. „Nem vagyok biztos benne, hogy az élet szép”
nem ugyanaz, mint
„Azt állítom, hogy az élet nem szép”
- Lásd ennek kezelésére majd a dialektikai megközelítést